

La protecció, la seguretat i la defensa en el país que volem

Les preguntes i les respostes exposades aquí són una ampliació del document "[Catalunya, nació de pau](#)", elaborat l'any 2013, amb una diferència: reflexionar amb un objectiu pràctic i de concreció sobre la seguretat i la defensa en un nou estat europeu, als inicis del segle XXI, obre l'oportunitat històrica de construir i implementar un estat sense exèrcit, amb un replantejament del model i dels àmbits de la defensa; en el nostre cas, amb una clara opció per la noviolència i el compromís ciutadà, i amb la conjunció entre la defensa, la seguretat i la protecció civils.

Partim del supòsit, prou constatat en els darrers anys, que una part significativa de la població catalana (pel seu comportament públic i pel caràcter pacífic del procés cap a l'estat propi que està liderant) vol que Catalunya sigui un estat de pau, amb una renúncia a la guerra com a mitjà per afrontar els conflictes, amb un sistema de seguretat i defensa que no sigui una amenaça ni interior ni per a cap altre país, i amb una declaració inequívoca de no intervenció militar (neutralitat); dit d'una altra manera, que no vol ni pensa atacar ni participar en cap atac a cap altre país.

En base a aquest supòsit plantegem un seguit de preguntes amb arguments i propostes.

1. La seguretat i la defensa dels estats s'han de seguir basant, en el futur, en la força militar?

La força militar no està garantint la seguretat i la defensa de les poblacions ni dels estats. En les darreres dècades han anat sorgint nous tipus de riscos i amenaces per a la seguretat, tant en l'àmbit internacional com intern; es fa inviable seguir donant la mateixa resposta davant de noves preguntes. Com bé recorda l'informe del Consell Assessor per a la Transició Nacional (CATN) sobre seguretat (1), cal considerar almenys quatre dimensions en parlar de seguretat: la dimensió social i política, la mediambiental, l'econòmica i la militar. Els riscos i les amenaces de caràcter territorial i militar (especialment en el nostre entorn) han quedat en segon terme al costat d'altres riscos mediambientals, de violència organitzada, de terrorisme o de desastres ecològics, per posar-ne alguns exemples.

En aquest context la resposta militar és, com a mínim, incapaç de resoldre les causes que provoquen els conflictes, i només pot atendre les dinàmiques immediates de violència, si generen noves dinàmiques de violència. Com diem i repetim les entitats que treballem per la pau, "la immensa majoria d'amenaces a la seguretat no es poden resoldre amb una resposta de força o militar".

Per avançar en un estat de pau cal identificar i combatre les causes dels conflictes armats, per evitar ser còmplices de les operacions militars que amaguen interessos inconfessables de poders econòmics i polítics mundials, tot i assumint el preu que pugui suposar no formar part de certes coalicions, que volen aconseguir, per exemple, "petroli per sang".

2. Cal tenir un exèrcit per esdevenir un estat “normal”?

Un estat és “normal” sense exèrcit. Catalunya ha d'apostar per ser un estat de pau, un estat sense exèrcit. Aquest fet no deixa de ser una novetat en el context europeu, encara que hi ha antecedents en altres indrets (els de Costa Rica o Panamà són prou interessants). Islàndia no té exèrcit, malgrat que forma part de l'OTAN. Aquest i d'altres països petits tenen acords de defensa en el marc europeu. Per tant, la “normalitat” d'un país no depèn del fet de tenir o no exèrcit.

Ens sembla especialment important anar superant progressivament l'actual imaginari social de la valentia i de la utilitat dels exèrcits, així com el concepte tradicional i caduc de defensa armada. De manera força objectiva podem afirmar que a Catalunya no hi ha ni els motius tradicionals ni els emergents (ambdós sovint absolutament fal·laços), que es fan servir per justificar la necessitat de tenir un exèrcit (sigui gran, mitjà, petit, o testimonial).

3. Els compromisos actuals de Catalunya amb el món no l'obligarien a tenir un exèrcit?

Una Catalunya sense exèrcit milloraria els compromisos internacionals de cooperació i seguretat. Catalunya pot complir els seus compromisos actuals i futurs en temes de seguretat sense necessitat de vincular-los a tenir un exèrcit. En formar part d'Europa, amb exèrcit o sense, haurà de contribuir d'alguna forma a la política de cooperació i seguretat internacional.

Cal entendre que la Unió Europea no té una estratègia comuna de defensa ni de seguretat. Cada país va a la seva. Cap de les 37 missions gestió de crisis de la UE ha tingut un impacte que hagi millorat la seguretat dels països en què ha intervingut. L'estratègia europea de seguretat del 2003 no és una estratègia perquè no defineix uns objectius ni concreta els mitjans per assolir-los. Una estratègia comuna no serà possible mentre els estats grans (Regne Unit, França i Alemanya) no es posin d'acord. Dels 200.000 milions de \$ anuals de pressupostos de defensa dels 28 estats europeus, el 63% corresponen a aquests 3 grans estats. Els altres no tenen cap pes. No es tracta de dedicar molts pressupostos a defensa sinó d'aplicar-los amb més intel·ligència, i no sols amb visió nacional sinó conjunta. Els instruments militars (política dura) són necessaris però cal combinar-los amb coherència dins un ventall d'instruments civils, ajuda, cooperació.. (política tova).

Creiem que l'aportació millor i més genuïna a la seguretat (nacional i internacional) de Catalunya és la d'una cooperació no militar a la seguretat europea i mundial; per exemple, en l'Organització per la Seguretat i la Cooperació Europea (OSCE) (mecanisme multilateral de seguretat i cooperació no militar amb 55 països europeus), en la participació activa en el sistema de seguretat i cooperació de Nacions Unides (NNUU), en l'Associació per la Pau, o amb l'aliança entre estats que aposten per la mediació i la diplomàcia, i que o bé tenen sistemes de defensa civil o bé no tenen exèrcit.

4. Quins avantatges i inconvenients pot tenir l'opció d'un Estat sense exèrcit?

Crear un exercit nou té molts inconvenients. L'argumentació a favor d'una Catalunya sense exèrcit no parteix exclusivament de plantejaments de pau, ni de la constatació empírica (que hauria de ser suficient) que la resposta militar mai no soluciona els conflictes sinó que els amaga momentàniament amb l'única raó de la força. La creació d'un exèrcit propi té dificultats objectives prou remarcables, que esdevenen avantatges en no crear-lo, com les següents:

Ètiques: La defensa i la protecció de la vida humana formen part de totes les doctrines morals, tant de les de base humanística com de les de base religiosa o d'espiritualitat no confessional. És un principi universal que es pot resumir en la frase "No mataràs, perquè la vida humana és sagrada". És cert que al llarg de la història, i encara avui, els estats i altres organitzacions han creat exèrcits, amb soldats entrenats per matar uns suposats enemics, han promulgat lleis que emparen aquests exèrcits (inclòs el Servei Militar Obligatori SMO), i que algunes esglésies i organitzacions religioses han beneït exèrcits i guerres (l'anomenada "guerra justa"), quan són en defensa d'una particular visió de la pàtria, de la llibertat, de la justícia, de la veritat o d'altres valors. Però també és veritat que en tots temps s'han aixecat veus profètiques que clamen que aquell principi universal no admet excepcions, i que no pot haver-hi una guerra que sigui "justa"; veus com les dels objectors de consciència al SMO, els insubmisos a les lleis militars, els activistes per la pau i la noviolència, i altres col·lectius. Un exemple destacat en va ser Lev Tolstoi, que recordava que, seguint aquell principi, es pot ofrenar la pròpia vida per un ideal o valor, però mai no es pot derramar la sang aliena.

De supervivència: En un món globalitzat i amb armes de destrucció massiva, qualsevol conflicte amb intervenció armada (encara que sigui menor i local) pot derivar en la destrucció de la humanitat i de la vida al planeta.

Econòmiques: Des del punt de vista de l'economia d'escala, la creació d'un exèrcit propi significaria una inversió molt notable en instal·lacions, nou armament i personal. Contribuir a la seguretat europea sense exèrcit, encara que inicialment pogués implicar la mateixa despesa, sembla una fórmula més racional i efectiva, sobretot si s'orienta cap al desenvolupament d'un sistema civil per la pau, juntament amb una disminució progressiva de la despesa en armament.

D'efectivitat, eficiència i eficàcia. L'aportació a la defensa europea d'un país de 7 milions d'habitants és molt limitada. No sembla que la defensa armada europea en sortís clarament millorada o empitjorada. En canvi, una dedicació compromesa amb les polítiques alternatives de seguretat i cooperació permetrien una aportació pròpia i innovadora. En sortirien beneficiades Catalunya i també Europa.

Logístiques: Atès que estructuralment es tractaria d'una segregació de l'exèrcit espanyol, per crear un nou exèrcit caldria cercar els experts entre ciutadans que actualment són professionals de l'exèrcit espanyol, amb la qual cosa la contradicció és prou evident.

5. L'eliminació dels exèrcits és una utopia quasi impensable. Però podem donar passes en aquesta direcció?

Catalunya ha de contribuir a la desaparició gradual dels exèrcits. Sabem que l'eliminació dels exèrcits és un procés històric lent, molt lent i complex. Per això compartim l'aspiració de NNUU i de molts països, per la qual en el procés d'eliminar tots els exèrcits caldria començar a recolzar sistemes de seguretat basats en la cooperació, la negociació i la diplomàcia i optar per uns cossos armats transnacionals reduïts i dependents d'unes NNUU més democràtiques, que vetllessin per la pau al món i que substituïssin els nombrosos i extensíssims exèrcits nacionals per alternatives de pau.

Per contribuir a aquest objectiu, Catalunya ha de fer una aposta política clara, amb prou recursos per recolzar els programes civils de pau i seguretat de NNUU. El nostre país té la capacitat per comprometre's a obrir nous camins, més adequats als reptes i riscos presents,

amb la convicció que la defensa és molt més efectiva quan es basa en la cooperació i la corresponsabilitat.

Aquesta aposta per un nou model es basa en la doctrina de la seguretat humana, que estableix com a subjecte de defensa la persona i les seves necessitats (i no l'Estat), amb una defensa recolzada en la prevenció i la integració, amb la participació directa de la ciutadania en la planificació de la seva pròpia seguretat i en la promoció d'una cultura que prioritzi la resolució pacífica i negociada dels conflictes.

Aquest nou concepte de 'seguretat humana', que el Programa de Nacions Unides per al Desenvolupament (PNUD) va relacionar per primer cop amb la necessitat d'un desenvolupament real dels pobles el 1994, no és un cant de sirenes d'un món ideal sinó la resposta a un concepte fallit de 'seguretat nacional', que durant segles ha construït tot un entramat militar i industrial i una doctrina de defensa armada que no ha estat capaç de resoldre de forma eficaç les principals amenaces per a la ciutadania, malgrat les inimaginables cotes de destrucció i mort que la humanitat ha patit, especialment durant el segle XX.

6. Mentre avancem en el nou concepte de seguretat humana, com podem fer front als conflictes armats de forma immediata?

Contribució a la seguretat sense afavorir l'escalada dels conflictes armats. Considerem que en un món amb conflictes de tota mena, Catalunya ha d'ajudar a prevenir-los, evitar-los, reduir-los, transformar-los, i no a incrementar-los. La seguretat, pilar de qualsevol estat, ha d'incloure la defensa de les persones i del territori, que avui en dia, en el marc català, significa especialment participar en un projecte comú de política de cooperació i seguretat internacionals.

Catalunya té la possibilitat inèdita d'optar per un enfocament proactiu per a la seguretat i la defensa, que cerqui la prevenció i l'anticipació, a partir de l'anàlisi de les causes profundes de la violència i que treballi per eradicar-les en l'interior i participi activament perquè s'eradiquin també en l'esfera internacional. Com assenyala l'informe núm. 17 del CATN (2), això és possible si conflueixen de forma coherent almenys quatre polítiques públiques: la política de seguretat, la política de defensa de les persones i del territori, la política de foment i construcció de la pau, i la política exterior.

Tot això no anul·la ni contradiu la necessitat immediata de construir a Catalunya un sistema de seguretat interna no militar, que sigui adequat pel que fa al nombre d'efectius, proporcionat respecte de les amenaces i els perills reals, ben coordinat en les seves funcions de policia, informació, control, protecció civil i gestió d'emergències, i alhora garantista d'uns valors plenament democràtics, per tal d'assegurar llibertat i justícia a la ciutadania.

7. Quina podria ser la contribució específica de Catalunya a la seguretat i la pau mundials?

Catalunya farà una aportació específica i concreta a la seguretat i la pau mundials. Com ja hem dit, creiem que la millor i la més genuïna aportació a la seguretat nacional i internacional de Catalunya és la de la cooperació no militar per a la seguretat europea i mundial, a partir de la seva participació activa en organitzacions multilaterals de seguretat i cooperació no militar, que aposten per la mediació i la diplomàcia, que tenen sistemes de defensa civil, i que no es fonamenten en forces armades. Catalunya, com a Estat de pau,

pot proposar la seva integració a Europa tot fent aportacions en aquestes organitzacions, malgrat les limitacions i contradiccions que tenen.

Aquesta aportació, amb un contingent de persones expertes ben preparades i amb els recursos econòmics adients (que en gran part no s'haurien de malmetre en armament), podria ser molt més significativa que la que Catalunya pogués fer amb soldats i armes, contribuiria al desarmament i augmentaria l'eficiència en la seguretat comuna (amb molt més impacte pacificador i amb menys recursos econòmics). Hem de treballar per ser un referent internacional en la prevenció dels conflictes i en les intervencions civils de pau governamentals i no governamentals, pel fet de ser un estat sense exèrcit però actiu en la construcció civil de pau i en la resolució de conflictes.

8. Quin potencial i experiència té Catalunya per fer una aportació significativa per a la seguretat i la pau mundials?

Catalunya té un bon potencial i una experiència significativa per contribuir a la seguretat i la pau mundials. Un projecte innovador d'aquesta magnitud pot generar i canalitzar una energia de servei al país i al món, que avui ja es manifesta mitjançant el nombrós voluntariat mobilitzat en organitzacions de protecció civil, de defensa forestal, de custòdia del territori, d'assistència humanitària de cooperació internacional, entre d'altres. L'energia de l'actual moviment català, pacífic i de reivindicació política, nacional, social i econòmica, és l'arma que ha sorprès molta gent a Espanya i a Europa, és l'arma més potent d'un poble, i l'arma que hem de mantenir i cultivar en el futur. La il·lusió i l'energia que tot això allibera són les armes més potents, sobretot si s'organitzen bé i no es deixen a la improvisació.

9. Quins exemples tenim de sistemes de defensa civil a Europa?

Com en tota innovació social, cal inspirar-se en els exemples de defensa civil per fer el model propi. L'experiència més recent i innovadora ha estat la dels països bàltics. Lituània, Letònia i Estònia van declarar la seva independència el 1990 i un any després es van haver d'enfrontar a una agressió per part de l'URSS, que volia recuperar-ne el control. Els tres governs van optar per utilitzar mètodes de resistència no violenta. Davant dels atacs de les tropes soviètiques, la tasca principal del govern lituà –va dir el seu ministre de Defensa- era la dissuasió: “Les persones romanien mobilitzades formant barricades humanes al voltant dels edificis del govern. La Unió Soviètica es va convèncer que sotmetre els tres països era poc realista i que només els podia portar a una pèrdua material i moral”.

Els líders lituans van recórrer després a la Defensa per Accions Civils (DAC) per establir la nova política de defensa. Seguint els pensament de Gene Sharp (els llibres del qual van ser publicats pels Ministeris de Defensa dels tres països), Lituània va organitzar des del primer moment la resistència civil amb tècniques de resistència no violenta, formant a la població mitjançant programes de televisió i articles de premsa. Després del reconeixement internacional es va abandonar parcialment aquesta visió, amb l'adhesió a les estructures occidentals (l'Organització per la Seguretat i la Cooperació a Europa OSCE, el Consell d'Europa, la Unió Europea i finalment l'OTAN al 2004). Amb tot, la Resistència Civil forma part del concepte de defensa global del país, que combina mètodes militars armats amb resistència no violenta.

Estònia va optar per constituir unes Forces de Defensa armades a finals de 1991, amb un servei militar obligatori de pocs mesos i una actualització periòdica de coneixements i

habilitats. Letònia també va constituir la Defensa Armada Nacional el 1991, però va incloure oficialment la resistència no violenta en la seva Declaració de la Defensa Nacional de 1992, i actualment té un sistema de defensa civil integrat, depenent del Ministeri de l'Interior, que planteja i coordina les funcions de prevenció, advertència i gestió de crisis, i que inclou organitzacions de la societat civil.

Islàndia és un altre cas d'interès. Aïllada geogràficament dels principals conflictes armats fins al segle XX, després de l'ocupació nord-americana el 1940 i de proclamar la independència, el país va esdevenir membre fundador de l'OTAN el 1949, malgrat no disposar de forces armades. Un contingent de tropes nord-americanes es va instal·lar de forma permanent al país fins al 2006, i Islàndia disposa fins ara d'algunes forces paramilitars, guardacostes, guàrdia de fronteres, helicòpters de salvament i una unitat per a operacions de manteniment de la pau, totes elles formades per personal civil armat que "pot actuar com a militar segons les circumstàncies".

10. És viable un sistema civil de protecció, seguretat i defensa?

Tenim l'oportunitat de fer viable un sistema civil de protecció, seguretat i defensa. La possibilitat de crear un nou estat, gràcies a la iniciativa i participació del poble i a l'organització de la societat civil, dóna força i legitimitat per plantejar-nos ser innovadors també en la creació d'un sistema integrat de protecció, seguretat i defensa, bàsicament civil, és a dir, no militar.

Aquest sistema integrat, tant d'intervenció nacional com internacional, podria comptar amb un cos professional, format per servidors públics i per membres d'organitzacions socials, i també amb un cos de voluntariat estructurat i ben entrenat, amb una part permanent i una altra a la reserva per a situacions d'emergència.

La idea bàsica és que per afrontar els riscos, els perills i les amenaces que podem patir, tant interns com internacionals, no sembla que la creació d'un exèrcit sigui el mitjà més adequat. Però, en canvi, per fer-hi front, sí que cal un sistema públic, amb una estratègia, uns mitjans i uns cossos especialitzats i alhora polivalents, que siguin al màxim d'eficients i evitin duplicitats. Per això, es proposa la integració dels serveis de protecció civil (emergències, medi ambient...) i de seguretat pública policial en un sistema únic amb capacitat per donar resposta a unes funcions de defensa, delimitades i actualitzades.

En coherència amb tot allò que s'ha exposat, es tracta d'apostar per un sistema de seguretat que usi més la intel·ligència i la implicació de la població que no pas la força armada militar o policial, que tendeixen a convertir-se en un estat dins l'estat i a ser més una amenaça que no pas una protecció. En síntesi, com menys armes mortíferes, millor; com més persones preparades per afrontar conflictes amb intel·ligència, millor; com més equipaments polivalents (helicòpters, llanxes, ambulàncies) per ocupar-se d'emergències i funcions de vigilància, millor.

En la mesura en què la societat delega la defensa en l'estat, mitjançant unes forces armades, aquestes, pel fet de disposar del monopoli d'armes mortíferes, han de ser molt disciplinades (militaritzades); però, en la mesura que la població, la ciutadania, és la protagonista i corresponsable de la seva pròpia seguretat i protecció, l'autodisciplina esdevé la base de la seva eficàcia.

Es tracta d'apostar fermament per una política que faci que el recurs a la violència sigui, realment, el darrer i l'extrem recurs en totes les crisis i els conflictes. Perquè, de fet, tot recurs a la violència és un fracàs de la humanitat.

Del Seminari "Estat de pau"

Àlvar Roda

Eduard Vinyamata

Fèlix Saltor

Gabriela Serra

Jaume Llansó

Jesús Viñas

Joan Contijoch

Jordi Armadans

Jordi Quintana

Lluís Fenollosa

Lluís Sobrevia

Martí Olivella

Núria Breu

Pepe Beunza

Xavier Masllorens

Barcelona, 12 d'octubre de 2014

(1) Consell Assessor per a la Transició Nacional, Informe núm. 17 "La seguretat interna i internacional de Catalunya", pàgines 8 i 9. (2) Pàgines 14-16. (3) Pàgines 25-26.

v.03